

ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ В КОНТЕКСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ Г. ВАЩЕНКА

Завдання реформування освітньої галузі та створення власної системи національної освіти, яка б забезпечила розвиток і зміцнення молоді Української держави, вихувала почуття патріотизму, є нині надзвичайно актуальними і потребують розв'язання відповідно до вимог часу.

У ХХ столітті ідея патріотичного виховання мала дещо відмінний від сучасної зміст. Її завданням було формування типового радянського громадянина з «колективною» свідомістю. Нині освіта спрямована на гуманізацію та демократизацію, сприяє розвитку особистості та формуванню її власної думки. Тому молодому поколінню важливо з народження нав'ювати думку, що вони – цвіт української нації, яка довго еволюціонувала і нарешті стала незалежною. Відповідно, педагогам потрібно сприяти подальшому розвитку нашої молоді держави.

Нині досить актуальними є розробка та обґрунтування організаційно-педагогічних засад патріотичного виховання в системі громадянської освіти, якою займаються О. Бенца, Н. Дерев'янка, Т. Єлагіна, П. Ігнатенко, В. Іова, Т. Люріна.

Питання формування національної культури школярів досліджувались у працях В. Борисова, Я. Журецького, Л. Медвіль, Н. Побірченко, В. Стрельчук, Д. Тхоржевського. Проблема патріотичного виховання школярів висвітлювалась в роботах В. Гонського, О. Коркішко, І. Місерви, П. Онищука, М. Павленка, Д. Пащенко, Р. Петронговського, Ю. Руденка та ін.

Розробкою принципів патріотичного виховання в школі свого часу займалось багато видатних педагогів минулого століття. Зокрема, В.О. Сухомлинський вважав, що школа повинна виховувати в молоді прагнення до беззавітного служіння Батьківщині, до активної трудової й суспільної діяльності. Він зазначав: «Патріотичне виховання – це сфера духовного життя, яка проникає в усе, що пізнає, робить, до чого прагне, що любить і ненавидить людина, яка формується» [7]. Питанням виховання патріотизму займався також А. С. Макаренко, який відзначав, що патріотизм виявляється не тільки в героїчних вчинках. Він вважав, що це почуття проявляється у виконанні роботи людини, адже патріот завжди буде прагнути працювати для розвитку рідної країни [7].

У контексті даної теми важливо згадати вклад ще одного педагога. Переймався даним питанням і Григорій Григорійович Ващенко (1878 – 1967). Народився у селі Богданівка Прилуцького повіту Полтавської губернії. Довгий час жив і працював на Полтавщині [9]. Він – патріот, який переслідувався радянською владою за свої ідеологічні переконання. Був націоналістом, зневажав поневолювачів України і виступав проти системи Союзу. У критиці стану освіти в СРСР Г. Ващенко окреслив парадоксальність ідей про безкласовість радянського суспільства і водночас формування нових класів та кастовості, інакше кажучи, поворот до дореволюційного стану. Г. Ващенко в основу системи освіти в самостійній Україні ставить подолання більшовицької системи, її тоталітарного характеру, що спрямовували освіту і виховання підростаючого покоління як знаряддя у боротьбі за опанування світу [9, с. 65].

Він став одним із фундаторів національної системи освіти. Усе життя Г. Ващенко боровся за ідею здійснення патріотичного виховання молодих поколінь. Безумовно, для подальшого розвитку і функціонування держави потрібні люди, які б діяли на благо їй. Саме так працював педагог. Г. Ващенко висвітлено провідні ідеї щодо виховання молодих патріотів у ряді наукових праць: «Виховання любові до Батьківщини», «Проект системи освіти в самостійній Україні», «Система навчання», «Виховний ідеал», «Завдання виховання української молоді», «Виховання мужності і героїзму», «Релігійне виховання молоді», «Хвороби в галузі національної пам'яті» тощо. Коли Григорій Григорійович у 1917 році став директором семінарії на Шведській Могилі у Полтаві, він наголошував: «В семінарії я чітко провадив українську національну лінію» [6, с. 8].

Будь-яке виховання починається з двох фундаментальних начал: родини і школи. Саме вони виховують пошану до кращих національних традицій, з їх пізнання починається любов дитини до своєї Батьківщини. Особливо велике значення мають традиції для збереження цілісності нації. Завдяки їм зберігаються і розвиваються національна мова, без якої неможливе існування нації, релігія, звичаї, здобутки мистецької творчості, світогляд, народні ідеали – все те, що створює образ народу [5, с. 48]. Саме тому Григорій Григорович ототожнює націю з особистістю, де традиції виступають народною пам'яттю, основною функцією якої є збереження набутого історичного досвіду, який допомагає сміливо крокувати у майбутнє.

Г. Ващенко детально проаналізував український ідеал патріота, який є глибоко віруючою людиною. Ця віра в Бога оспівана в піснях і літературних творах ще з доби Київської Русі. Такий ідеал керується двома головними принципами: християнської моралі та української духовності, і спрямований на службу Богові і неньці-Україні [2, с. 191]. Християнська мораль ставить в основу виховання загальнолюдські цінності: закон творення добра і боротьби зі злом, шукання правди і побудова справедливого суспільства, що спирається на закони краси і любові. Українська духовність відображає національні цінності, які виплекані упродовж віків і входять до традицій українського народу. Такі уявлення сучасні педагоги повинні сіяти серед молодого цвіту нашої нації на уроках патріотичного виховання, що мають стати невід'ємною складовою української освіти.

Можемо сформулювати такий постулат виховання, згідно з думкою Г. Ващенка: свідомим громадянином є той, хто служить Богові та Батьківщині. Педагог переконує, що «любити свою Батьківщину – це означає любити свій народ, рідну природу, шанувати кращі народні традиції, берегти честь Батьківщини, самовіддано працювати для її добра, бути готовим боронити її від ворогів і, коли цього потребують обставини, бути навіть готовим покласти за неї своє життя» [2, с. 192].

Г. Ващенко, задля втілення на практиці ідей патріотичного виховання в школі, у 1921-1923 роках організував і став керівником навчального закладу для підготовки українських учительських кадрів. Це були трирічні педагогічні курси ім. Б. Грінченка в с. Біликах Кобеляцького повіту Полтавської губернії, куди було перенесено з Полтави згадану учительську семінарію [8, с. 8]. «Це був найактивніший період у моєму житті. Я поставив завдання зробити з учительської школи в Біликах справжню українську педагогічну школу, що готувала б народних учителів-патріотів» [8]. При школі був організований прекрасний хор і драматичний гурток, застосовувалась метода Монтесорі, були обладнані зразковий навчальні кабінети, проводились психологічні досліди, високо було поставлене трудове навчання. Попри великий успіх школи на виставці педагогічних навчальних закладів (влітку 1923 року), Г. Ващенко став жертвою цькування з боку політичних ортодоксів, зазнав судової погрози і змушений був залишити Білики.

Важливим завданням учителів у сучасній школі є формування волі й характеру людини, педагог прагне виростити патріота Української держави. Цьому присвячена окрема праця Г. Ващенка «Виховання волі й характеру». На основі її аналізу ми виділяємо головні риси характеру патріота: принциповість, мужність, чесність, героїзм, дисциплінованість, а також наполегливість, здоровий оптимізм, пошана до батьків, стриманість [3]. У кожній особистості потрібно пробуджувати прагнення до високої цілі на благо суспільства.

Найвищою метою національного виховання молодих поколінь є формування національної самосвідомості молоді. Для того, щоб її реалізувати, вчителів потрібно пробудити в учнях усвідомлення приналежності до українського народу, привчати до шанування власних традицій та культури. Любов до України починається з любові до місця, де народився, зробив перші кроки, відчув материнське тепло, батьківське піклування. Це почуття зростає разом з дитиною і стає великим, всеохоплюючим почуттям любові до Вітчизни.

Варто навести й такі умовиводи Г. Ващенка з приводу українського національного виховного ідеалу «Благо Батьківщини»: державна незалежність, можливість для українського народу вільно творити своє політичне, соціальне, господарське і релігійне життя. А також об'єднання всіх українців, незалежно від їхнього територіального походження, церковної приналежності, соціального стану і таке інше – в одну спільноту, що

пройнята єдиними творчими прагненнями і високим патріотизмом...” [1]. І ще: “Коли найбільша чеснота українця – безмежна вірність Богові і Батьківщині, то найбільша ганьба для нього – зрада вірі й Україні” [4].

Виходячи з цього, Г. Ващенко будує українську національну систему освіти, головними елементами якої є такі: її ідеалістичне світосприймання, яке відкидає більшовизм з його матеріалізмом і атеїзмом; християнська мораль як основа родини і здорового суспільства; високий рівень педагогічних наук, що мають у минулому світлі сторінки письменництва княжої доби, “Повчання дітям” Володимира Мономаха, філософські вчення Григорія Сковороди, учнів Києво-Могилянської академії, твори геніального педагога К. Ушинського та ін.; організація педагогічних досліджень і розбудова педагогічних станцій і лабораторій; видання педагогічних творів, шкільних підручників, літератури для молоді різного віку має бути на найвищому мистецькому і технічному рівні [2].

Професор Г.Г. Ващенко до системи національного виховання включав родинне (сімейне) виховання як органічну її підсистему здебільшого з позиції етнопедагогіки і етнопсихології, хоча таких термінів не вживав.

Одним із принципів сучасної педагогіки є формування активної настанови на утвердження української держави, прищеплення підростаючому поколінню імунітету проти національного самознищення [1]. Для здійснення таких завдань вчителям і всім національно свідомим громадянам допомагають експонати музеїв, у тому числі шкільних, місцеві історичні пам’ятки, традиції, що живуть у регіоні. Від того, які зразки приймає, які духовні навички виробляє дитина, залежатиме позиція майбутнього громадянина.

На сьогодні, пріоритетним напрямком роботи багатьох шкіл м. Полтави є саме патріотичне виховання. Метою виховання патріотів є діяльність таких загальноосвітніх шкіл: № 8, № 27, № 37, № 38, також гімназій: № 30, № 32 та ін. Зокрема, у Полтавській ЗОШ № 8 систематично проводяться виховні заходи задля формування поваги та любові до своєї держави, вчителі ініціюють проведення днів пам’яті про героїв Української держави, а учні самостійно організують їх. Навесні проводяться дні здоров’я задля зміцнення «духу і тіла» юних патріотів. Школярі цікавляться історією, збирають інформацію у ветеранів Великої Вітчизняної Війни про тодішні події і випускають шкільну газету. Школа носить ім’я Панаса Мирного, тому 13 травня щорічно учні відзначають річницю його народження і виступають у приміщенні музею, заснованого на честь письменника. Запрошують відвідати такий захід учнів інших шкіл м. Полтави, а також телебачення та ЗМІ.

Отже, Григорій Ващенко є творцем української національної педагогіки, яка відповідає духовності українського народу, його історичній місії і потребам державного будівництва України. Втіленням його ідей займається нині велика кількість науковців та вчителів України.

Список використаної літератури

1. Ващенко Г. Виховання волі і характеру: Підручник для педагогів / К.: Школяр, 1999. – 385 с.
2. Ващенко Г. Виховний ідеал: підручник для педагогів, виховників, молоді і батьків: Т.1 / Г. Ващенко. – Полтава: Ред. газ. «Полтавський вісник», 1994. – 191 с.
3. Ващенко Г. Хвороби в галузі національної пам’яті / Григорій Ващенко. – К., 2003. – 334 с.
4. Вишневський О. Сучасне українське виховання: Педагогічні нариси / Омелян Вишневський / Львів: Львівський обласний науково-методичний інститут освіти; Львівське обласне педагогічне товариство ім. Г. Ващенка, 1996. – 238 с.
5. Герасименко В. Співець людини, волі й України (До 125 – річчя українського народознавця і педагога Григорія Ващенка / В. Герасименко // Народна творчість та етнографія. – 2003. – №5-6. – С. 47-50.
6. Дічек Н. Ідеолог патріотизму – Григорій Ващенко // Педагогічна газета. – 2003. – № 3 (березень). – С. 8.
7. Педагогіка: Хрестоматія / Уклад.: А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. – К.: Знання-Прес, 2003. – 332 с.
8. Погрібний А. Григорій Ващенко: віхи біографії: до ювілею видатного педагога / А. Погрібний // Освіта. – 2003. – №12. – С. 8.
9. Яковенко В. «Виховний ідеал» Г. Ващенка і його значення для гуманізації освіти / В. Яковенко // Рідна школа. – 1999. – №2. – С. 64-70.